

УДК 37.032: 379.85-053.6

**ІНІЦІАТИВНІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИХ
СТРУКТУРНИХ ДЕТЕРМІНАНТ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ**

Петько Л.В.

Запропоноване нами визначення соціально-комунікативної активності як властивості соціального суб'єкта, яка реалізовує його здатність до соціальної діяльності і виявляється в груповій діяльності конкретизує даний феномен і уточнює його місце в психолого-педагогічному розумінні активності, а також характеризує специфічне суспільне явище, яке не зводиться до соціальної

діяльності, суспільних потреб, соціальних установок, ціннісних орієнтацій, будучи одним з видів соціальної активності.

На нашу думку початковими положеннями у визначенні даного поняття стають: активність, ініціативність, самодіяльність, відповідальність, продуктивність.

В процесі нашої експериментальної роботи ми розглянули всередині особистісні структурні детермінанти соціально-комунікативної активності.

Ними, на нашу думку, виступають такі якості особистості: ініціативність, відповідальність, продуктивність. Ці якості виділяються на основі аналізу особливостей регуляції різних етапів діяльності. На етапі включення в діяльність особистісна регуляція виявляється в ініціативності. На етапі реалізації діяльності – у відповідальності, на етапі завершення діяльності – в продуктивності.

Ініціатива – стрічна по відношенню до вимог дійсності, вільна форма активності, що забезпечує добровільне, творче включення в діяльність, розширення меж необхідного. С.Л.Рубінштейн, визначає ініціативу як перший крок діяльності, характеризує її як уміння добре і легко взятися за справу за власним почином, не чекаючи стимуляції ззовні [1, с. 524].

Ініціативність, як властивість особистості, формується і розвивається в процесі активного включення в різні види групової діяльності, творчого ставлення особистості до них.

В ході нашого експерименту ми запропонували підліткам четвертих-сьомих класів обрати якості особистості, властиві кожному з них (табл. 1, 2) і своєму товаришеві (табл. 3, 4). Пропонувалося чотири якості: ініціативність, відповідальність, самостійність, комунікативність. Підлітки-туристи поставили „ініціативність”, як властиву якість їхньої особистості, на останнє місце – 5,1%, як і не туристи – 2,8%; хоча показники у туристів майже в два рази вищі, ніж у тих, хто не займається туризмом. На перше місце всі респонденти (621 чол.) поставили „самостійність” (туристи – 16,5%, не туристи – 21,4%); на друге місце – „відповідальність” (туристи – 10,1%, не туристи – 8,4%); на третьому – „комунікативність” (8,6% – туристи і 6,7% не туристи). Нами було проаналізовано показники в туристських групах.

Таблиця 1

**Якості особистості, визначені підлітками в собі,
що займаються туристсько-краєзнавчою діяльністю
(місто + село) 336 респондентів, у %**

Якості особистості	4 клас	5 клас	6 клас	7 клас	Разом 4 – 7 класи	Місце
Ініціативність	0	4,8	4,2	7,3	5,1	4
Відповідальність	3,6	13,2	6,8	12,8	10,1	2
Самостійність	30,8	7,2	23,7	11,9	16,5	1
Комунікативність	11,5	7,2	9,3	8,3	8,6	3

Так, четверокласники-туристи взагалі не вказують цю якість властивій їх особистості (0%), хоча не туристи визначають її 6,8%. П'ятикласники-туристи показують значне зростання – 4,8%, тоді як у не туристів спостерігається зниження – 2,7%.

У шестикласників-туристів показник впав до 4,2% (на 0,6% в порівнянні з п'ятими класами), а підлітки, які не займаються туристсько-краєзнавчою діяльністю, взагалі не виділяють цю якість – 0%. Семикласники-туристи дали найбільший відсоток ініціативності – 7,3%, як властивої якості їхньої особистості, тоді як не туристи визначили лише 1,7%, тобто майже втричі менше.

Таблиця 2

**Якості особистості, визначені підлітками в собі, що не займаються
туристсько-краєзнавчою діяльністю
(місто + село) 285 респондентів, у %**

Якості особистості	4 клас	5 клас	6 клас	7 клас	Разом 4 – 7 класи	Місце
Ініціативність	6,8	2,7	0	1,7	2,8	4
Відповідальність	8,5	9,9	10,7	3,4	8,4	2
Самостійність	15	20,7	26,8	23,7	21,4	1
Комунікативність	17	3,6	8,9	0	6,7	3

Розглянувши дані підлітків-туристів четвертих-сьомих класів (336 респ.) властивої їм якості особистості, як „ініціативність”, ми отримали показник 5,1%, що майже в два рази перевищує показники отримані у не туристів (285 респ.) – 2,8% , як це показано на рисунку.

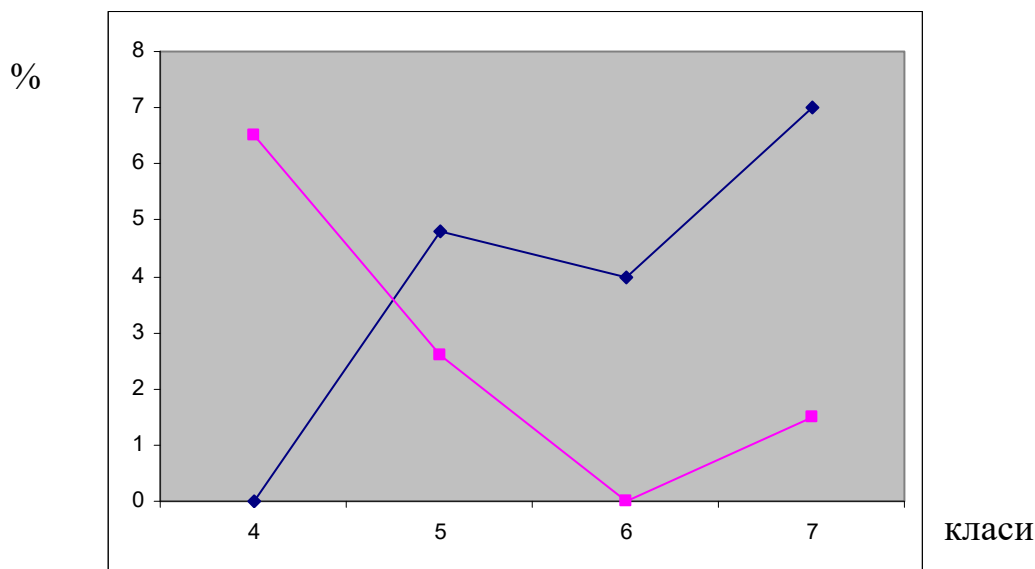

Рис. Залежність розвитку ініціативності у підлітків від участі в туристсько-краєзнавчій діяльності

— — ті, хто займається ТКД
 — — ті, хто не займається ТКД

Це обумовлено тим, що кожний підліток в туристській групі бачить в товаришеві-ровеснику не чинник, який обмежує його активність і ініціативу, а умову продовження і доповнення своїх здібностей, котрі отримують завдяки даному оточенню, подальший розвиток.

Звернімося до отриманих даних з „ініціативності” відносно товариша-підлітка (табл.3, 4).

Підлітки не туристи не дали даних по четвертим (0%) і сьомим класам (0%), тоді як туристи-четверокласники віддають 3,8% переваги даної якості в своєму другові. Найбільший показник простежується в сьомих класах – 8,3% серед туристів.

Таблиця 3

Якості особистості, яким віддається перевага в другові підлітками, що займаються ТКД (місто + село) 336 респондентів, у %

Якості особистості	4 клас	5 клас	6 клас	7 клас	Разом 4 – 7 класи	Місце
Ініціативність	3,8	0	2,5	8,3	3,9	4
Відповідальність	7,7	18,1	8,5	7,3	10,4	3
Самостійність	30,8	4,8	18,6	11,9	14	2
Комунікативність	23,1	14,5	16,9	19,3	17,6	1

Таблиця 4

Якості особистості, яким віддають перевагу в другові підлітки, що не займаються ТКД (місто + село) 285 респондентів у %

Якості особистості	4 клас	5 клас	6 клас	7 клас	Разом 4 – 7 класи	Місце
Ініціативність	0	1,8	1,8	0	1,1	4
Відповідальність	1,7	2,7	16,1	8,5	6,3	2
Самостійність	0	7,2	8,9	5,1	5,6	3
Комунікативність	11,9	16,2	7,1	5,1	11,2	1

За загальними показниками четвертих-сьомих класів можна констатувати, що втричі більше підлітків-туристів віддають перевагу „ініціативності” в товаришеві, ніж не туристи (1,1%).

Також ми проаналізували частоту виступів дітей на зборах, на яких вони виступали з тією або іншою пропозицією (табл. 5).

Висока частотність, активність виступів доводиться на дівчаток-туристок: 3–4 виступи на зборах (на протязі року) дівчат четвертих-сьомих класів, що склало 9,7%, а у хлопчиків – 4,7%. Є, навіть, такі підлітки, які виступали більш як 4 рази – 6,7% (дівчата), 4,1% (хлопці).

Таблиця 5

Частотність виступів на зборах (на протязі року), у %

Кількість виступів	Займаються ТКД 335 респондентів			Не займаються ТКД 291 респондент		
	Дівчата	Хлопці	Разом	Дівчата	Хлопці	Разом
Жодного разу	40	51,5	45,7	65,8	69	67,4
Один раз	37	32,3	34,6	20,1	18,3	19,2
Два рази	6,7	7,6	7,2	6	4,9	5,5
Три-чотири рази	9,7	4,7	7,2	6	4,2	5,2
Більше чотирьох	6,7	4,1	5,4	2	3,5	2,7
Загальна к-сть респондентів	165	170	335	149	142	291

Не туристи показали дуже низький результат активності виступів на зборах: жодного разу не виступали – 65,8% (дівчатка) та 67,4% (хлопці). 3–4 виступи відзначають 6% дівчаток і 4,2% хлопців, а більш чотирьох виступів – 2% дівчаток і 3,5% хлопчиків.

Узагальнені показники тургруп четвертих-сьомих класів дозволили стверджувати, що підлітки-туристи частіше виступають на зборах, вносять свої пропозиції, проявляють ініціативу. З них двічі виступали 7,2% проти 5,5% не туристів; 3-4 рази – 7,2% (туристи) і 5,2% (не туристи); більш чотирьох разів – 5,4% (туристи) і 2,7% (не туристи). Однак, треба зазначити, що для нас являється високим показник у туристів, котрі жодного разу не виступили на зборах, – 45,7%, тимчасом він нижчий, ніж у не туристів – 67,4%.

Звідси випливає, що позитивне ставлення туристської групи до ініціативи кожного її члена не тільки дозволяє підтримати і розвинути їх індивідуальність, але і дає можливість цілеспрямовано формувати особистість, здатну надалі самостійно впливати на оточуючих. У процесі туристсько-краєзнавчої діяльності задоволення особистої потреби поєднується з виконанням громадянського обов'язку добровільно, під впливом внутрішньої потреби діяти спільно в груповій туристсько-краєзнавчій діяльності в умовах простору для виявлення ініціативи і самодіяльності.

Ініціативне ставлення до справи стає більш характерним для підлітків-туристів. Вони шукають об'єкти для прояву ініціативи в громадсько-корисних справах. Тому, ми погоджуємося з думкою В.І.Клюшкіна, який приписує діяльності ініціативно-творчій характер, відмінними ознаками якої виступає уміння самостійно визначати мету і задачі діяльності, творчо використовуючи найбільш ефективні засоби їх реалізації; захопленість від виконуваної роботи [2, с. 61].

Ми схильні, також, розглядати туристсько-краєзнавчу діяльність як ініціативно-творчу. Але для різностороннього формування особистості підліткового віку важливо оптимальне поєднання ініціативи і відповідальності: без діяльної відповідальної реалізації ініціатива залишається важливим, але нереалізованим потенціалом особистості, а відповідальність без творчої ініціативи залишається лише старанністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологи. – М.: Учпедгиз, 1959. – 354 с.
2. Клюшкин В.И. Общественные поручения как средство формирования общественной активности учащихся средних профтехучилищ: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Л., 1985. – 229 с.

Л.В. Петько

ІНІЦІАТИВНІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИХ СТРУКТУРНИХ ДЕТЕРМІНАНТ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

В статті окреслюється розуміння «ініціативності» як однієї з внутрішньоособистісних детермінант соціально-комунікативної активності підлітків.

Ключові слова: ініціативність, особистість, соціально-комунікативна активність, підліток.

Л.В. Петько

**ИНИЦИАТИВНОСТЬ КАК ОДНА ИЗ ВНУТРИЛИЧНОСТНЫХ
СТРУКТУРНЫХ ДЕТЕРМИНАНТ СОЦИАЛЬНО-
КОММУНИКАТИВНОЙ АКТИВНОСТИ ПОДРОСТКОВ.**

В статье рассматривается понимание „инициативности” как одной из внутриличностных дететминант социально-коммуникативной активности подростков.

Ключевые слова: инициативность, личность, социально-коммуникативная активность, подросток.

L. Petko

**INITIATIVE AS ONE OF INSIDE-PERSONALITY DETERMINANTS OF
SOCIAL-COMMUNICATIVE ACTIVITY TEENAGERS'.**

The article is discovered understanding of «initiative» as one of inside-personality determinants of social-communicative activity teenagers' in process of touristic activity in the educational process in the comprehensive school.

Key words: initiative, personality, social-communicative activity, teenager.

